

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas No:1965/36

Karar No:1967/12

Karar Tarihi:18/5/1967

Resmi Gazete tarih/sayı:28.10.1967/12737

Davacı : Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi adına Başkanı, Alpaslan Türkeş.

Dâvanın konusu : 648 sayılı Partiler Kanununun 29 uncu maddesi hükümlerinin iptali istenilmiştir.

İLK İNCELEME :

Anayasa Mahkemesi içtüzüğünün 15 inci maddesi gereğince 9/9/ 1965 gününde Başkan Lûtfi Akadlı ve Üyelerden Asım Erkan, Şemsettin Akçoğlu, İbrahim Senil, İhsan Keçecioğlu, Şeref Hoccoğlu, Salim Baş-ol, Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoglu, Fazıl Uluocak, Sait Koçak, Ahmet Akar, Muhittin Gürün, Lûtfi Ömerbaş ve Ekrem Tüzemen'in katıldıkları toplantıda, dosyada eksiklik bulunmadığı anlaşıldığından işin esasının incelenmesine karar verilmekle düzenlenen rapor iptali istenen kanun maddesi ve gerekçesi Anayasa'nın konu ile ilgili hükümleri ve bunlara ilişkin tutanaklar okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

GEREKÇE :

DAVACI PARTİ DİLEKÇESİNDE :

"Bu maddenin tatbikatı olarak Yüksek Seçim Kurulu, partilerin 23-30 Temmuz 1965 günleri içinde ön seçimde rey kullanacak seçmenlerin listesinin bildirilmesi gerektiğine, aksi halde partilerin o ilde seçimlere katılamıyacıklarına karar vermiş bulunmaktadır. Partimizin pek çok illerde teşkilâtı bulunmasına ve bazıları halen seçim kurullarında görevli bulunmasına rağmen iki gün içinde adı geçen listelerin verilmeyişi sebebi ile 10 Ekim 1965 günü yapılacak milletvekili seçimlerine katılmamaktadırlar. Artvin ilindeki teşkilâtımız buna tipik bir örnek teşkil eder.

1- Anayasa'nın 55 inci maddesinde yazılı seçme hürriyeti Kanunun bu maddesi ile zedelenmiştir. Seçimlerden 70 gün önce yapılacak bir işlemin yapılmaması sebebi ile o ildeki partililer ve o partiye rey verecek vatandaşlar iradelerini serbestçe ihzar etme imkânından yoksun bırakılmakta, diğer partilerin adaylarına rey vermek veya hiç rey kullanmamak yoluna itilmektedirler.

2- Kanunun bu maddesi, Anayasa'nın 55 inci maddesindeki seçilme hürriyetini kısıtlamıştır. Seçilme hakkı konulan kimselere, secimden. 70 gün önce önseçim seçmen listesi verilmemesi yüzünden o ilde seçime girme hakkı kapalı tutulmaktadır.

Ayrıca, bağımsız adaylara seçime girmek için müracaat suresi olarak daha geniş imkân verildiği halde, partili kimselerin bu imkânı çok dar ve memleket gerçeklerine aykırı bir şekilde kısa tutulmuştur. Kanunun tatbikatı için verilen bu kararlar seçilme eşitliğini ortadan kaldırmış bulunmaktadır.

Yüksek Seçim Kurulu kararları ile uygulanmasında Kanunun adı geçen maddesi teşkilâtın aday seçme hakkını genel merkeze devredebileceği esasını da kabul etmemiştir.

3- Adı geçen Kanunun 29 uncu maddesi ile ihdas edilen (önseçim) müessesesi Anayasa'nın 55 inci maddesinin ikinci fıkrasında yazılı bulunan tek dereceli genel oy ilkesine de aykırı bulunmaktadır.

Gerçekten, önseçimle Türk seçmeni doğrudan doğruya iradesini iz hardan alıkonulmakta, önseçimde oy kullanmış seçmenlerin bir grubunun iradesine iştirak zorunda bırakılmaktadır. Partilerin adaylarını tesbit eden bir nevi (Müntehibi evvel) lerin seçtikleri kimselere rey veren (Müntehibi sani) durumuna getirilmiş bulunmaktadır." denilmektedir.

İptali istenilen 648 sayılı Kanunun 29 uncu maddesi şöyledir :

"Siyasî Partilerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği için yapılacak seçimlerde gösterecekleri adaylar, her seçim çevresinde, parti seçmen kütüğüne kayıtlı bulunan bütün parti üyelerinin katılabilecekleri bir "Ön Seçim" ile tesbit edilir.

Bu husustaki esaslar, Cumhuriyet Senatosu Üyeleri ve Millet Vekilleri seçimleri kanunlarında belirtilir."

Hükümetçe hazırlanan Siyasî Partiler Kanunu tasarısı ve iptali istenilen Kanun maddesi hakkındaki gerekçede özetle :

"Siyasî Partilerin, millet iradesinin tecellisine vasıta oluşları seçimlerde oynadıkları rol ve parlamento bünyesine gönderdikleri temsilcilerle izah edilmek lâzımdır. Nitekim siyasî partiler bu sebeple, seçim hazırlığı kuruluşları olarak da tavsif edilmektedir. Partilerin seçimlerde rol oynamaları ve özellikle, parlamentoya temsilci göndermek suretiyle yalnız, seçim sırasında değil, devamlı surette millet iradesinin oluşumunun başlıca vasıtası bulunmaları, adaylık meselesinin tanzimini gerektirmektedir.

Demokratik bir Parti kuruluş ve işleyişinden bahsedebilmek için parti organlarının, parti üyelerinin hür iradesi ile işbaşına gelen ve belli süre vazife gören organlar olması asla yeterli değildir. Bunun kadar ve hatta bundan daha önemli olarak, siyasî partilerin seçmene arzedecekleri adayların, o partiye oy veren veya hiç değilse o partinin mensubu bulunanların arzı ve temayüllerine göre seçilmesi de sağlanmalı ve teminat altına alınmalıdır.

Millî iradeye değer veren demokratik devletlerin hayatında, siyasî partilerin aday tesbiti işlemleri ve aday listelerinin düzenlenmesi meselesi, parti teşkilâtının veya parti lider kadrosunun inhisarından kurtarılmış ve aday tesbiti, partiye oy veren seçmenlerin veya hiç değilse bütün parti üyelerinin hakkı sayılmıştır.

Liste usulünün ve nisbî temsili kabul eden seçim mevzuatımız, matbu listeler üzerinde ad çizme ve yazmayı tecviz etmediği için, parti adaylarının, demokratik yolla tesbiti ve aday listelerinin tanzimi özel bir ön-nem taşımaktadır. Seçmene arzedilecek aday listesinin tanzimini, oligarşik heyetlere bırakmak, demokratik düşünce ve inançla bağdaşan az. Bu itibarla çağdaş demokrasiler, parti cihazının veya mahdut lider ekibinin hâkimiyeti yerine, partiye oy veren seçmenlerin veya hiç değilse parti üyelerinin, parti adaylarının tesbiti ameliyesine katılmalarını kabul etmiştir. Bütün parti üyelerinin iştirakini mümkün kılan bir sistemin, parti organları veya yoklama kurulları sistemine üstünlüğü münakaşa edilemeyecek bir gerçektir." denmektedir.

Millet Meclisindeki görüşmeler sırasında, aday tesbiti işlerinin, parti iç meselesi olarak kabul edilmesi lâzım geldiği önseçim sisteminin Anayasa'nın 55 inci maddesinde vazih gizlilik ve tek dereceli seçim kurullarına aykırı düştüğü, bu yoldaki işlemin, tek dereceli seçim olmaktan uzak bulunduğu ileri sürülmüş buna karşılık, önseçimle varılacak aday tesbitinin, Anayasa'nın 57 nci

maddesinde *yazılı* "Partilerin faaliyetleri, demokrasi esaslarına uygun olarak düzenlenir" ilkesine daha uygun düşeceği görüşleri ortaya atılmıştır.

Konu ile ilgili Anayasa maddeleri :

Madde 2- Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, millî, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir.

"Madde 4- Egemenlik kayıtsız şartsız Türk milletininindir.

Millet bu egemenliği, Anayasa'nın koyduğu esaslara göre, yetkili organlar eli ile kullanır.

Egemenliğin kullanılması hiç bir surette belli bir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiç kimse veya organ kaynağın Anayasa'dan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz."

"Madde 11- Temel hak ve hürriyetler, Anayasa'nın sözüne ve ruhuna uygun olarak ancak Kanunla sınırlanabilir.

Kanun, kamu yararı, genel ahlâk, kamu düzeni, sosyal adalet ve millî güvenlik gibi sebeplerle de olsa bir hakkın ve hürriyetin özüne dokunamaz."

"Madde 55- Vatandaşlar kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme ve seçilme hakkına sahiptir.

Seçimler, serbest, eşit, gizli, tek dereceli genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yapılır."

"Madde 57/1- Siyasî partilerin tüzükleri, programları ve faaliyetleri, insan hak ve hürriyetlerine dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine ve devletin ülkesi ve milleti ile bölünmezliği temel hükmüne uygun olmak zorundadır. Bunlara uymayan partiler temeli kapatılır."

Hükümlerini koymuş bulunmaktadır.

Anayasa'nın 2 nci maddesinde Türkiye Cumhuriyetinin, demokratik bir rejim olduğu, 4 üncü maddesinde, Egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait bulunduğu, 55 inci maddesinde ise, seçimlerin, hür ve serbest irade esaslarına göre düzenleneceği açıklanmıştır, O halde, her şeyden önce millî iradenin, her türlü etkiden uzak, hür ve serbest bir şekilde belli edilmen gerekir. Bu amaçla düzenlendiği gerekçelerin incelenmesinden anlaşılan ve iptali istenen dâva konusu 29 uncu madde, partiye mensup bütün seçmenlerin katılabileceği bir önseçim sistemini getirmiştir. Liderler kadrosunun veya sınırlı sayıdaki delegelerin seçimi sisteminin uygulanması halinde, seçmenlerle, seçilmek isteyenler, seçimi yapmış olan liderler kadrosunun veya delegelerin iradelerine bağlıdırlar. Böyle bir seçimle seçmen çoğunluğunun istek ve iradelerinin belirttiği çok şüpheli olduğu gibi, ortaya çıkan iradenin, etkisiz, hür ve serbest olduğu da iddia edilemez. Önseçim sisteminde partiye oy verebilecek bütün parti üyelerinin aday tesbiti işlemine katılmaları sağlandığından, partililer ve parti adına ortaya çıkmış bir irade söz konusu olacaktır, Bu suretle partiye yazılı olanların çoğunluğunun istek ve eğilimlerine uygun bir sonuç hasıl olacak ve hiç değilse yukarıda belirtilen sakıncalar büyük ölçüde ortadan kalkmış bulunacaktır. Bu durumda, 29 uncu maddenin, Anayasa'nın öngördüğü kişi hak ve hürriyetlerini ortadan kaldırdığı veya zedelediği düşünülemez. Bu sistemin eskisinden çok daha demokratik olduğuda, başkaca açıklamayı gerektirmeyen bir gerçektir.

Seçimlerden 70 gün önce yapılacak bir işlemin yapılmaması sebebiyle, seçimlere girilemeyeceği ve başka parti adaylarına oy vermek veya oy kullanamamak durumuna düşüleceği

iddiası da dayanaksızdır. Çünkü, iptali istenilen 29 uncu maddenin ikinci fıkrasında, "Bu husustaki esaslar, Cumhuriyet Senatosu Üyeleri ve millet vekili seçimi kanunlarında belirtilir." hükmü yer almıştır. Adı geçen kanunlarda, söz konusu esaslar düzenlenmediğinden seçimlerde iptali istenen 29 uncu madde değil, ay kanununun geçici maddesinde gösterilen 30 uncu maddesi ile 32-50 nci maddeleri uygulanmıştır. Oysa bu maddelere yönetilmiş bir dâva yoktur.

Bağımsız adaylar için önseçim söz konusu olmadığından bunlarla partiler arasında bir eşitsizlik düşünülemez. Çünkü hukukî durumları farklıdır.

Tek dereceli oy ilkesi, seçmenlerin, yasama meclisi üyelerini, aracı olmadan doğrudan doğruya seçebilmeleri demektir. Yasama meclislerine seçim yapacak ikinci kademe seçmen seçimi söz konusu olmadığına ve aday tesbiti işi, yasama meclislerine seçim yapmak demek bulunmadığına göre, dâva konusu 29 uncu maddenin, bu ilkeye değinen bir yönü yoktur.

Görülüyor ki, önseçimi gerektiren ve iptali istenen 29 uncu maddenin Anayasa'nın 55 nci maddesinin öngördüğü serbest, eşit gizli ve tek dereceli genel oy ilkeleri ile Anayasa'nın diğer herhangi bir maddesine aykırılığı yoktur. ve bu dâvanın reddi gerekir.

SONUÇ :

Yukarıda açıklanan sebeplerle, 648 sayılı Partiler Kanununun 29 uncu maddesi hükümlerinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve dâvanın reddine 18/5/1967 gününde oybirliği ile karar verildi.

Başkan
İbrahim Senil

Başkanvekili
Lütfi Ömerbaş

Üye
İhsan Keçecioğlu

Üye
Salim Başol

Üye
Feyzullah Uslu

Üye
A. Şeref Hocaoğlu

Üye
Fazlı Öztan

Üye
Celâlettin Kuralmen

Üye
Fazıl Uluocak

Üye
Muhittin Taylan

Üye
İhsan Ecemiş

Üye
Recai seçkin

Üye
Halit Zarbun

Üye
Ziya Önel

Üye
Muhittin Gürün